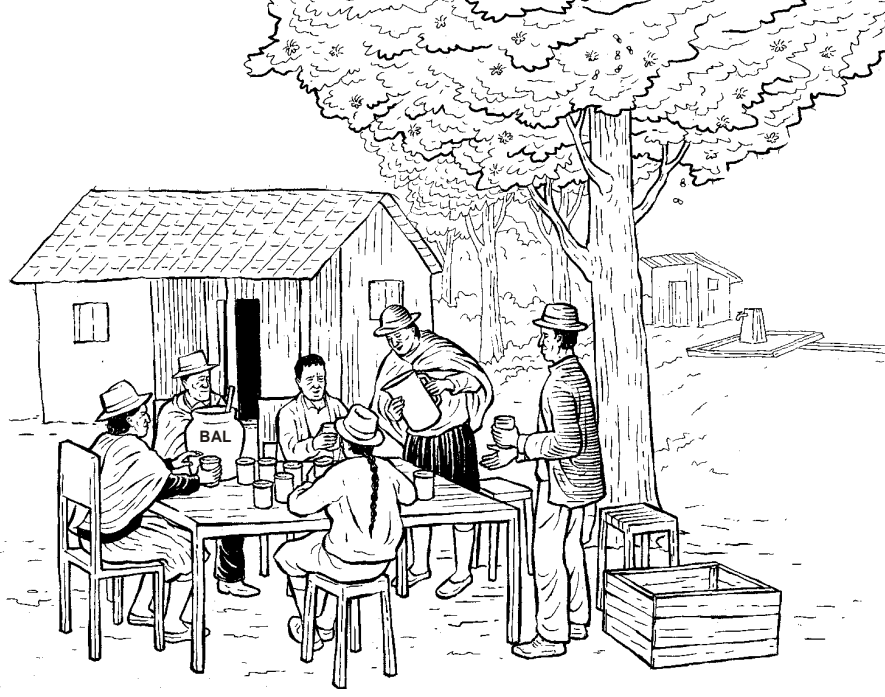

3

Doğal Kaynakları Korumak

Bu bölümde:	Sayfa
Doğal kaynakları korumak	22
Çevre sağlığı sorunlarının nedenleri	23
Şirket kontrolü sağlığımız için zararlıdır	25
Toplumsal kuruluşlar oluşturmak.....	26
Toplumunu sürdürülebilir kılmak	27
Hayat ağına saygı göstermek.....	28
Doğayla çalışmak	31
Kirliliğe bağlı zararın önlenmesi	33
İhtiyat ilkesi,	33
Küresel ısınma	34

Doğal Kaynakları Korumak

Doğal kaynakları kullanma biçimimiz bizim ve toplumumuzun sağlığını etkiler. Doğal kaynakları hepimiz kullandığımız için onları koruma, muhafaza etme ve paylaşma konusunda sorumluluklarımız vardır.

Ne yazık ki, doğal kaynaklar insanlar arasında adil bir biçimde paylaşılmamaktadır. Yoksullar en azını kullanırken zenginler en çoğunu tüketmektedir. Genellikle güçlü şirketler, hükümetler ve askerler doğal kaynaklardan aslan payını alırlar.

Aynı toplum içinde bile, varlıklılar doğal kaynaklardan yoksullara oranla daha fazla yararlanırlar. Sıklıkla yoksullar geri kalan kaynaktan pay alabilmek için kendi aralarında mücadeleye zorlanırlar. Kaynakların adaletsiz dağılımı yoksullar arasında ciddi sağlık sorunlarına yol açar.

Doğal kaynakları koruma konusunda ciltlerce kitap yazabiliriz ancak eşitsizlikler sürdükçe, çevre sağlığı gündelik hayatını sürdürebilmek için bu kaynaklara muhtaç olanların değil, sadece parayı ve gücü elinde bulunduranların hakkı olacaktır. Hindistanlı lider Mahatma Gandhi'nin, "Herkesin ihtiyacını karşılayacak kadar var, ama gözünü doyuracak kadar yok" sözü ne kadar da anlamlı...

Çevre Sağlığı Sorunlarının Nedenleri

Çevre sağlığı sorunlarının nedenlerini şöyle özetleyebiliriz:

- Sağlıklı bir hayat için ihtiyacımız olan temiz hava ve su, verimli toprak ve ormanlar, güvenli ve rahat barınak, güvenli çalışma şartları gibi şeylerde **azlık**.
- Atık, zehirli kimyasallar, **kirlilik** ve **abur cubur gıda** gibi zararlı şeylerde **çokluk**.

Ekvador'da geçen olayı hatırlayın (bkz Bölüm 1), oradaki sağlık sorunları temiz su, tuvalet ve ağaçlar gibi gerekli şeylerin azlığına bağlıydı. Hindistan'ın Bhopal şehrinde olanlar ise (bkz Bölüm 4), zehirli kimyasalların çokluğuna bağlıdır.

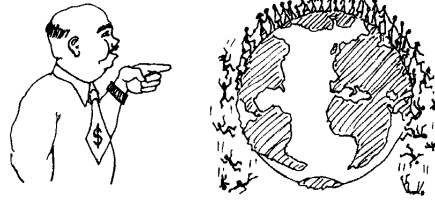
Her durumda, çevre sağlığını iyileştirme hem hayat için gerekli kaynakların azlığına hem de kirliliğin çokluğuna yol açan şartların düzeltilmesine bağlıdır. Yaşadığımız yerleri ve doğal kaynaklarımızı koruyarak çocuklarımızın ve torunlarımızın geleceğini koruruz.

Çok nüfus, az kaynak?

Dünya'daki su, ağaç, maden ve diğer doğal kaynaklar sınırlı iken bu kaynakları kullanan insan sayısı sürekli artıyor. Ancak asıl sorunun nüfus artışı olduğunu sanmayın. Asıl sorun bu doğal kaynakların dağıtımında ve kullanımındadır. Bir kişi ya da grup kaynakları adil bir dağıtımda düşecek paydan daha fazla kullanırsa ya da kirliliğe yol açarsa oluşan dengesizlik diğerleri için çevre sağlığı sorunlarına yol açar.

Zenginlerin yoksulluk ve çevresel tahribatı açıklamaları: Çok fazla nüfus, az bir arazi ve kıt kaynaklar.

Yoksulların yoksulluk ve çevresel tahribatı açıklamaları: arazi ve kaynakların adaletsiz dağıtımı, çok az insana çok fazla şey.

Bazıları çevreye verilen zararı önlemenin en iyi yolunun nüfusu azaltmak olduğuna inanır. Bu düşünme tarzıyla 'nüfus kontrol' programları geliştirilmiştir. Bu programlar çevresel tahribatın, yoksulluğun ve bozuk sağlığın kök nedenlerine değinmediği için dünyanın hiçbir yerinde insanların hayatında iyileşmeye neden olmamıştır. Aileler sağlıklı ve onurlu biçimde yaşamak için gerekli kaynaklara sahip olduklarında, birçoğu daha az çocuk sahibi olmayı seçerler. "Nüfus sorun"u ancak topluluklar, yönetimler ve kalkınma programları çocukların hayatta kalmaları ve kadınların sosyal, politik ve ekonomik durumunun iyileştirilmesi için planlama yaptıklarında çözülebilir. Ancak dünyadaki insanların sayısını azaltmak kaynakların eşitsiz kullanılması sorunu çözmez. İnsanların çevre üzerindeki zararlı etkilerini azaltmanın en iyi yolu zenginlerin kaynakları daha az, geleceği de düşünerek ve kirlilik oluşturmayacak biçimde kullanmasıdır. Önce en çok kullananların davranışlarını değiştirerek, insanları herkesin sağlıklı hayat sürmesine yetecek kadar kaynak olduğuna inandırmaya başlayabiliriz.

Şirket kontrolü sağlığımız için zararlıdır

Ekvador sahilindeki sağlık krizine (bkz Bölüm 1) büyük bir şirketin yerel halka ormanı kesmeleri için ücret vermesi neden olmuştu. Halk sadece toprağı sağlıklı tutan ve insanları fırtınalara karşı koruyan ağaçları değil gıda, odun, ilaç, lif gibi gündelik hayat için önemli kaynakları da kaybetti. Büyük bir orman gibi bir kaynak yerine konulmadığı zaman doğadan, ona ihtiyacı olan toplumdaki ve gelecek nesillerden çalınmış olur.

Şirketler— ister kereste, yağ, su, tohum olsun isterse halkın iş gücü olsun — kaynakları kontrol altına aldıklarında kendilerine kar sağlarlar, hayatta kalabilmek için o kaynaklara ihtiyaç duyan insanların hayatlarını koruma ya da iyileştirme gereği de duymazlar. Şirketler kısa süreli iş ya da gelir sağlayabilirler, ancak unutulmamalıdır ki onların ilgisi yerel kaynakları ithal etmeyedir, o kaynaklar tükenince onlar da çekip giderler. Ve halk eskisinden de daha beter bir yoksulluk içinde kalır.

Toplumsal kuruluşlar oluşturmak

Doğal kaynakların adil ve eşit kontrolü demek doğal kaynakların kullanılması ve paylaşılması konusundaki kararlara herkesin katılması demektir. Adil ve eşit kontrolün çok değişik türleri vardır ama hepsinin temelinde insanların değişim için çalışmak üzere eğitilmeleri ve örgütlenmeleri yatar.

Çevre sağlığı daima tüm toplumun işidir. Herkes toplum olarak paylaştıkları kaynakları korumak için birlikte çalışmalıdır. Uzun süre birlikte çalışmak için insanlar genellikle bir çeşit grup ya da kuruluş kurarlar. Ekvador'da kolera salgını yayılmaya başladığında, Salud para el Pueblo adlı kuruluş farkındalık oluşturmak ve insanların korunmasını sağlamak için halk sağlığı komiteleri oluşturdu. Kolera salgınına daha iyi bir cevap oluşturabilmek için, halk sağlığı komiteleri bilgi (rehidratasyon içeceği yapımı) ve hizmet (yeni tuvaletler ve su sistemleri inşa etme) sundu. Ayrıca bir klinik işleterek ve okullarda, parklarda ve evlerde sağlık eğitimi vererek toplumlarını sağlam ve sağlıklı hale getirdiler.

Her köyde bir sağlık gönüllüleri komitesi kuruldu, onlar hangi sağlık sorunlarını çözmenin daha önemli olduğuna karar verdiler.

Ve diğer insanlara çevre sağlığı gönüllüleri ve geri dönüşüm programı gibi gruplar ve kuruluşlar oluşturma ilhamı verdiler. Salud para el Pueblo para, mühendislik becerisi, ilaç ve diğer kaynakları sağlamak için başka toplumlardaki kuruluşlarla da işbirliği yaptı. Bu kaynakların köylülerce yönetilmesine ve kullanılmasına özen gösterildi. Topluluklar programı genişletmek için planlama ve karar alma sürecine de katıldılar.

Hükümet vatandaşlarının temel ihtiyaçlarını karşılamadığı zaman halk sağlıklı bir gelecek inşa etmek için Salud para el Pueblo gibi kuruluşlar kurmalıdır. Sıklıkla, insanlar organize olmaya başlayınca hükümet de sorumluluklarını yerine getirmeye başlar.

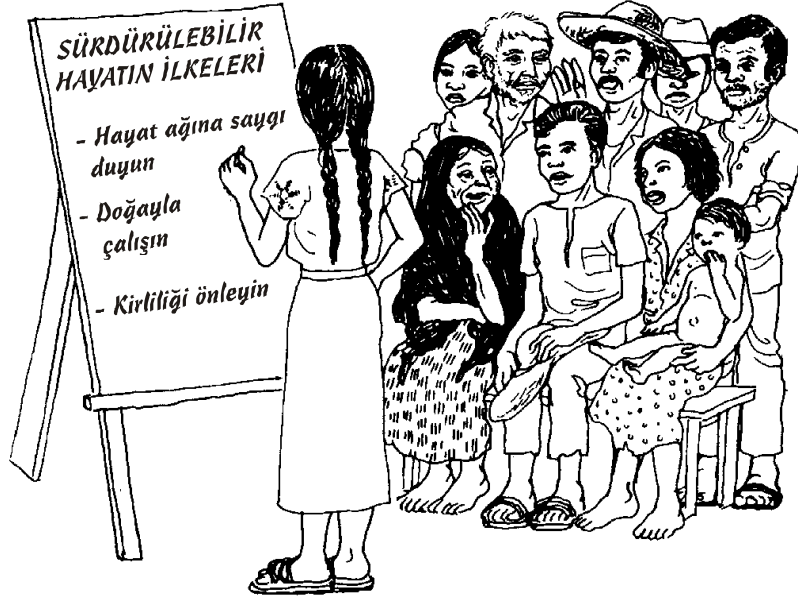
Erkeklerin ve kadınların; işçilerin, çiftçilerin, ormancıların ve marabaların; sanayicilerin, arazi ıslah edenlerin ve diğerlerinin farklı kaynaklara ihtiyaç duymaları toplumunuzda ve kuruluşunuzda çatışma doğurabilir. Bazen sorunlar kısa dönemde geçim için gerekli ihtiyaçlar ve uzun dönemde sağlık için gerekli ihtiyaçların dengelenmesi örneğinde olduğu gibi özellikle zor olabilir. Bu farklılıkları fark etmek ve çatışmaları dindirmeye çalışmak zor olduğu için güçlü toplumsal kurumlar kurmak sıklıkla çok zaman alır. Uzun süre sağlıklı olmayı bir hedef haline getirmek ve herkesin bu hedefi gerçekleştirmek için birlikte çalışması için yöntemler bulmak, derin uyuşmazlıkları çözmeye ve kamu yararını korumak için güçlü kuruluşlar kurmaya yardımcı olur.

Toplumunu Sürdürülebilir Kılmak

Sürdürülebilirlik bir şeyi uzun süre koruma yeteneği demektir. İster poliklinik gibi bir kamu kuruluşu ya da geri dönüştürme programı gibi bir organizasyon, isterse orman, tarla ya da pınar gibi bir doğal kaynak olsun, sürdürülebilir yollarla geliştirilip kullanılmazsa, ciddi çevre sağlığı sorunları ortaya çıkabilir.

Sürdürülebilirlik bir yandan gelecek nesillerin ihtiyaçları için plan yaparken öte yandan bugün yaşayanların ihtiyaçlarını karşılayabilmek anlamına da gelir. Günümüz insanının yüz yüze olduğu en büyük sorun bizi besleyen, barındıran, giydiren, su, enerji ve ilaç veren ve yaşayabilmemiz için en önemli kaynak olan çevreye zarar vermeden tüm ihtiyaçlarını karşılamaktır.

Hepimiz çevremizde sürdürülebilir olmayan kalkınmanın işaretlerini görüyoruz. Sağlıklı gıda, temiz hava ve su, güvenli geçim yolları giderek azalıyor. Kirlilik, ormansızlaşma ve hastalıklarsa artıyor. Kalkınma sürdürülebilir yollarla sağlanmazsa, toplum ve gelecek nesiller için büyük sorunlar ortaya çıkarır. Bu kitapta, özellikle gerçek hayattan alınmış hikayelerde sürdürülebilirliğin bazı temel ilkelerinin örneklerini vereceğiz. En önemli ilkelere bazılarını ileriki sayfalarda bulacaksınız.

Hayat ağına saygı

Doğal dünya çok değişik canlılardan oluşur. Dünyada yaşayan çok değişik türden insanlar, bitkiler, hayvanlar ve haşereleri anlatan bilimsel kelime **biyoçeşitlilik**dir. Bilim adamları canlılardaki çeşitliliğe bu adı vermeden çok önce insanlar çocuklarına hayat ağını öğretiyorlardı. Örümcek ağının birbiriyle irtibatlı çok sayıda lif sayesinde güçlenmesi gibi, biyoçeşitlilik de tüm canlıları birbiriyle irtibatlandıran hayat ağına dayanır. Örneğin, insanlar yemek için onları sağlıklı tutacak besinleri içeren meyveleri toplarlar. Bu meyveler böceklerin **tozlaşmayı** gerçekleştirdiği ağaçlarda yetişir. Tozlaşma olmazsa meyve ağaçları ürün vermez. Kuşlar böcekleri yer, tilkiler de kuşları avlar. Hayat ağında denge demek bir alanda yeterince çiçek, böcek, kuş ve tilki bir arada yaşayabiliyor demektir. Tavuklarınızı yediği için çok sayıda tilki öldürürseniz kuşların sayısı artacak onlar da böceklerin çoğunu yiyecektir. Böylece, çok sayıda tilki öldürülmesi daha az meyve yiyebileceğiniz anlamına gelebilir.

Hayat ağını korumak şimdi ve gelecekte insan sağlığını korumanın önemli bir parçasıdır.

Ne yazık ki, her yıl birçok bitki ve hayvan türünün yok olduğu dünyamız büyük bir biyoçeşitlilik kaybıyla karşı karşıyadır. Biyoçeşitlilik kendi başına değerli olduğu gibi insan sağlığını koruyan hayat ağına yaptığı çeşitli katkılarla da değerlidir.

Hayat ağının tahribi yeni hastalıklara yol açar

Biyçeşitliliğin kaybolması bitki ve hayvan türlerinin azalması, hayvanlar ve insanlar arasındaki doğal dengenin bozulması demektir. Bu durum yeni hastalıklara yol açabilir. İşte **ormanların kesilmesi** sonucu oluşan biyçeşitlilik kaybına bağlı yeni hastalıklar ortaya çıkmasına 2 örnek:

- Afrika'da çiftlikler ve yerleşim yerleri kurmak için tropikal ormanlar kesilince laşmanyazis, sarı humma ve uyku hastalığı salgınları ortaya çıktı. Bu hastalıklar su toprağa emilmek yerine çevrede göllendiğinde ve haşereleri yiyen hayvanların ormandaki barınakları yok olduğunda çoğalan haşereler tarafından yayılır.
- Kuzey Amerika'da çok sayıda ağaç kesilince, gıdalarının artmasına ve onları avlayan hayvanların sayısının azalmasına bağlı olarak beyaz ayaklı fare sayısı arttı. Bu fareler taşıyıcısı oldukları Lyme hastalığını insanlara bulaştırdılar.

Bitkilerden ilaç edilmesi ilaçlar biyçeşitliliğe bağlıdır

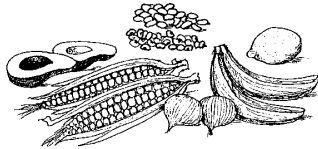
İlaçların çoğu bitkilerden elde edilir. Ormanlar kesilince, ırmaklar ve sulak alanlar kuruyunca bu bitkilerin kaybolur. Bu bitkiler tedavi amacıyla kullanılmasına ilişkin geleneksel bilgilerimizi de kaybederiz. Biyçeşitliliği ve hayat ağını korumak kültürümüzü ve şifacılık geleneklerimizi de korur.

Bitkisel ilaçları kullananlar sıklıkla onları yetiştirirler ve bakımını yaparlar, hem biyçeşitliliği hem de gelenekleri korurlar.

Sağlıklı beslenme biyçeşitliliğe bağlıdır

Sağlıklı olmak meyveler, sebzeler, tahıllar ve böğürtlen, balık ve av hayvanları gibi yabani gıdalar gibi çok değişik gıdalarla beslenmekle mümkündür. Biyçeşitliliği kaybettiğimizde, sağlıklı beslenmemiz için gerekli gıdaların çoğunu da kaybederiz. Bunun sonucunda tüm toplum kötü beslenmeye bağlı sağlık sorunlarıyla karşı karşıya kalır.

Çeşit çeşit bitki ekme hem biyçeşitliliğe hem de sağlıklı beslenmeye katkıda bulunur.

Salud para el Pueblo için çalışan sağlık görevlisi Gloria, hayat ağını şu örnekle anlamıştı: Bal yapmak için arılara çiçek gerektiğinden ve ağaçların meyve vermesi için arıların yardımına ihtiyaç olduğundan ağaç dikmek ve arı yetiştirmek hem gıda üretimine hem de hayat ağının sürdürülmesine katkıda bulunur.

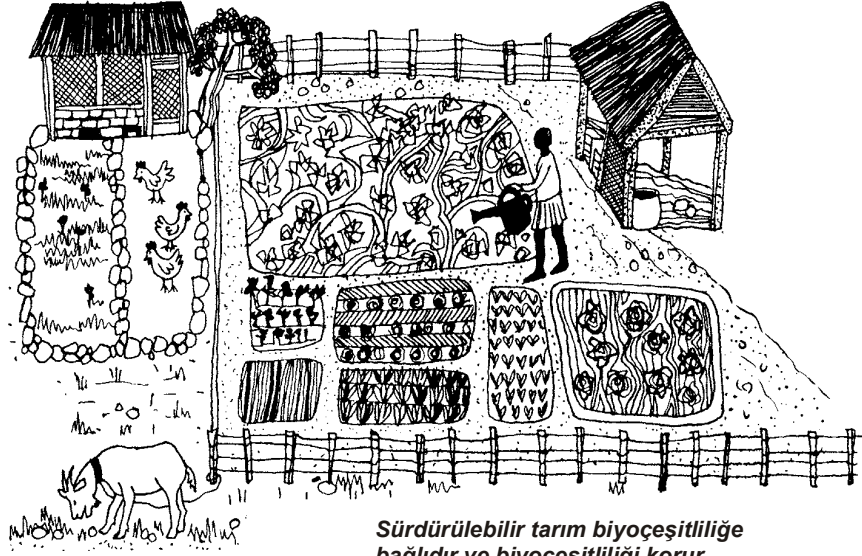
Biyoçeşitlilik ürün verimini artırır

Pirinç, mısır ve buğday dahil tüm tahıllar binlerce yıl içinde yabancı bitkilerden devşirilmiştir. Bu tahıllar iyi yetişmek için hala haşerelere ve diğer hayvan hayatına bağlıdır.

Büyük tarım makineleri ve zehirli kimyasallar kullanılarak yapılan endüstriyel tarım daha bol ürün vaat eder. Ancak bu kimyasallar yararlı bitkileri ve haşereleri de öldürürler ve toprağa hasar verebilirler. Ürün miktarı artarsa, genellikle tek ürün içindir ve kısa sürelidir. Birkaç yıl sonra, sağlığa yararlı olan gıdaların hem miktarı hem de çeşitleri azalır.

Sürdürülebilir yöntemler kullanıldığında çiftliklerde daha çok üretim yapılır ve haşerelerle ilgili daha az sorun yaşanır. Bu yöntemler sağlıklı böcek ve hayvan hayatını, toprağı doğal gübrelerle zenginleştirmeyi ve araziyi ağaçlarla ve bitkilerle korumayı teşvik eder (bkz Bölüm 15).

Ürün çeşitliliği herkes için daha iyi beslenme ve daha sağlıklı hayat demektir.

Sürdürülebilir tarım biyoçeşitliliğe bağlıdır ve biyoçeşitliliği korur.

Biyoçeşitlilik su kaynaklarını korur

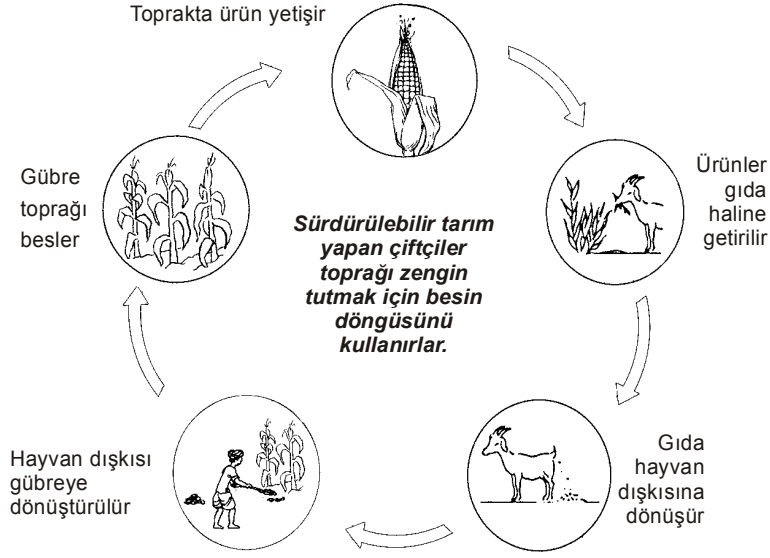
Hem ormanların kesilmesi hem de endüstriyel tarım toprağın nemini kaybetmesine ve kurak mevsimde derelerin kurummasına neden olur. Endüstriyel çiftliklerden çevreye sızan kimyasal gübreler ve pestisidler nehirlere ve göllere kirletir.

Biyoçeşitlilik toplumları korur

Çoğu insanın geçimi doğal kaynaklara erişmesine bağlıdır. Bu kaynaklar tükenince yoksulluk ortaya çıkar. Tarım alanlarında, endüstriyel tarım yapılması bazılarının borçlarını artırır, çoğunu da topraksız koyar.

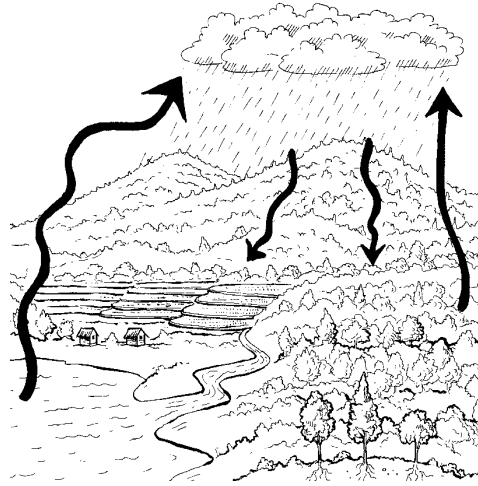
Hayat ağını onarmak

Hayat ağında bir canlının ölmesi insanlar da dahil çok sayıda canlıyı etkiler. Hatırlarsanız, Bölüm 1'deki hikayede Manglaralto halkı ormansız kalınca, gıda kaynaklarından ve gelirlerinden de yoksun kalmışlardı. Fırtınalar başlayınca evlerini de kaybetmişlerdi. Ağaçları yeniden dikmeye başlayınca, köylüler yaptıkları işin erozyonu önleme ya da bal üretmeden daha fazla bir iş olduğunu fark etmişlerdi. Araziyi sağlıklı hale getirmek için yaptıkları çalışmalar halkın sağlığı için önemli birçok bitkiyi ve hayvanı geri getirmişti.

Doğayla Çalışmak

Doğada her şeyin bir kullanım yeri ya da amacı olduğu için israf diye bir şey yoktur. Doğa çevrimler ya da döngülerle işlediği için kaynakları atık oluşturmadan yeniden kullanır. Ne yazık ki, doğal döngüler insanlar ve endüstri tarafından bozulmuş, bu da ciddi çevresel sağlık sorunlarına yol açmıştır. Doğal döngüler bozulduğunda neler olabileceğinin bir örneği **küresel ısınmadır** (bkz sf 34).

Bulutlar yağmur oluşturarak yeryüzüne su verir...

Su buharlaşarak bulutları oluşturur....

Doğal döngüleri taklit etmek

Filipinler'deki çevre sağlığı geliştiricilerin bir sözü vardır: Toprakten geleni toprağa döndürmenin önemini anlayarak doğayı taklit edip doğal kaynaklarımızı ve sağlığımızı koruyabiliriz. Evlerde, yerleşim yerlerinde ve fabrikalarda oluşturduğumuz döngüler çevre sağlığını iyileştirmek için attığımız küçük adımlardır. Örneğin, kompostlama ve cam şişelerin ve teneke kutuların geri dönüşümü ya da tekrar kullanımı atık yığınları yerine döngü oluşturarak doğanın örneğini izlemektir.

Toprakten gelen toprağa döndürülmelidir.

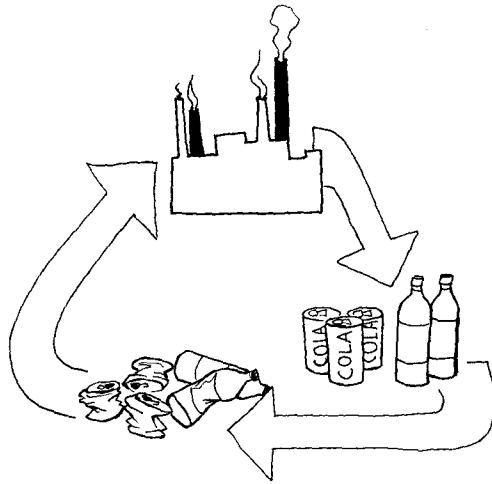
Endüstri doğal döngüleri nasıl taklit edebilir?

Filipinlerdeki çevre sağlığı teşvikçilerinin şöyle bir sözlere vardır: Zehirli kirliliğin çoğunun nedeni endüstridir. Ancak endüstri bile doğal döngülerden öğrenerek enerjiyi ve malzemeleri **temiz üretim** denen süreçte yeniden kullanabilir.

Fabrikadan gelen fabrikaya döndürülmelidir.

Endüstri için ilk adım ürettiği atığın tamamını geri almak olmalıdır. Zehirli kimyasallar gibi atıklar dönüştürülemezse endüstri bunları güvenli bir biçimde bertaraf etmeli, kullanımlarını azaltmalı ve zaman içinde kullanımlarına son vermelidir. Bir endüstrinin sürdürülebilir bir gelecekte yeri olacağı, tehlike oluşturarak, atık üretirken ve hasta ederek kar sağlamaya değil önlemeye, ihtiyata ve herkes için sağlık hakkına bel bağlamalıdır.

Endüstri, kaynakları daha az tüketerek, kullandıklarını geri dönüştürerek ve yeniden kullanarak, çevre sağlığına verdiği zararı azaltabilir.

Kirliliğe bağlı zararın önlenmesi

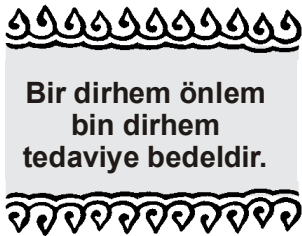
Kirlilik endüstri atıkları, nakliyat ve tarım gibi faaliyetlerinden kaynaklanan aşırı miktarda kirlenici ya da zehirli maddelerin insanlara ve çevreye zarar vermesidir. Zehirli kirlilik hava, su ve toprak yoluyla çevremizde yayılır. Kirliliğin çoğu gündelik hayatta kullandığımız ya da maruz kaldığımız şeylere bağlıdır. İnsanların zehirli kirliliğe en çok maruz kalma yolları:

- Özellikle plastik olmak üzere çeşitli maddelerin yakılmasından ortaya çıkan **duman**. Zehirli dumanları soluyoruz; zehirli küller de içme suyumuzu ve tarlalarımızı kirletiyor.
- **Fabrika dumanları** havayı, suyu ve toprağı kirletir.
- Fabrikalarda, madencilikte, petrol çıkarılmasında kullanılan **kimyasallar** ve su kaynaklarına boşaltılan ürünler ayrıca havayı ve toprağı da kirletirler.
- Gıda üretilen ve tüketilen yerlerde, su kaynakları yakınında ve evlerde kullanılan **pestisidler**. Püskürtülerek uygulandıklarında hava yoluyla çok uzaklara giderek büyük zararlara neden olurlar.
- Pillerdeki, boyalardaki ve elektronik eşya üretiminden kaynaklanan **kimyasallar** bunlarla uğraşanlara zarar verirler.
- Otomobillerin saldığı **egzoz dumanı** havayı, suyu ve toprağı kirletir.

Zehirli kirlilik sadece kaynaklandığı yerdeki insanlara, bitkilere ve hayvanlara değil, çok uzaklarda olanlara bile zarar verir. Kirlilikten ve zehirli maddelerin verdiği zarardan korunmak sürdürülebilirliğin önemli bir parçasıdır (bkz sf 43, 346, 388, 419 ve Bölüm 14, 16 ve 20-23).

İhtiyat ilkesi

Şirketler yeni ürünler ve daha fazla kar ararken daha önce doğada bulunmayan binlerce kimyasal üretmişlerdir. Bu kimyasalların çoğu güvenilirlik açısından test edilmemelerine rağmen her gün satın aldığımız ürünlerin içinde yar alırlar. Bu kimyasalların bazılarının zararlı olabileceği düşünülse bile o kimyasalın tehlikeli olduğu hiçbir şüpheye mahal kalmaksızın ispatlanmadıkça pazardan — ya da vücutlarımızdan çekilemez. Bazı toplum liderleri ve bilim adamları karar vermekte **ihtiyat ilkesini** kullanırlar. İhtiyat ilkesine göre:

Bir dirhem önlem
bin dirhem
tedaviye bedeldir.

Bir şeyin zararlı olabileceğine dair bir belirti varsa, emin olmasak bile, zarar riskini almak yerine ondan uzak durmalıyız.

Bu ilke şu anda çoğu ülkenin uygulamalarının tam tersidir. Şimdi bir şeyi engellemek için onun zararlı olduğunu ispatlamak mecburiyetindesiniz. Buna Ölü Bedenler İlkesi denir.

Küresel ısınma

Dünyanın dört bir yanında hayat ağı tahrip edilmiş durumda. Ormanların kesimindeki, su ve havamızdaki kirlilikteki artma, yaban hayatının yok olması herkesin görebileceği örnekleri oluşturuyor. Daha az görünen ise kirliliğe bağlı ısı artışıdır.

Küresel ısınma denen bu sorun dünyanın çoğu kesimlerinde **iklimi** değiştirmektedir. Isıda küçükmüş gibi görünen artışlar büyük değişikliklerle sonuçlanır. Bazı yerlerde daha fazla sel ve şiddetli fırtına, bazı yerlerde ise yağış azlığı ve kuraklık görülmektedir. İklim değişikliğinin neden olduğu küresel ısınma her yıl tüm dünyada felaketlere yol açmakta sağlık açısından ciddi sorunlar ortaya çıkarmaktadır.

- Seller, şiddetli fırtınalar ve kuraklık ürün kaybına ve açlığa, evlerin tahrip olmasına, kitlesel göçlere, yaralanmalara ve ölüme neden olmaktadır.
- Değişen hava şartlarının daha çok haşereyi ve hastalık taşıyan hayvanı çekmesi ve başka yerlere gitmesini sağlaması nedeniyle hastalıklar ağırlaşmış ya da yaygınlaşmıştır.
- Bazen ısı artışı hastalık ve ölüm oranında artışa yol açar.

Küresel ısınmanın kök nedenleri

Çevrenin doğal olarak kirliliği ortadan kaldırma kabiliyeti vardır. Ancak kirlilik çok fazlaysa bu gerçekleşemez. Son 100 yıl içinde, petrol ve kömür gibi **fosil yakıtların** büyük miktarlarda çıkarılmaya ve yakılmaya başlanmasıyla çevreye salınan kirlilik miktarı hiç olmadığı kadar artmıştır. Bu, küresel ısınmanın kök nedenlerinden biridir. Ayrıca, imalatatta kullanılan bazı kimyasallar havayı da kirliletmektedir. Bunlar da küresel ısınmaya katkıda bulunurlar.

Küresel ısınmanın bir diğer kök nedeni kaynakların adaletsiz, eşitsiz ve sürdürülebilir olmayan biçimde kullanımınıdır. ABD gibi zengin ülkeler daha çok kar ve daha yüksek hayat standardı amacıyla kaynakları müsrif biçimde kullanarak ve aşırı kirliliğe yol açarak küresel ısınmayı başlattılar. Yoksul ülkeler de aynı sürdürülebilir olmayan kalkınma yollarını kullanmaya başlayınca kirlilik dünyanın kaldıramayacağı bir seviyeye ulaşır. Küresel ısınmanın yol açtığı felaketleri önlemek için hem gelişmiş hem de “az gelişmiş” ülkeler kaynakların sürdürülebilir kullanımına geçmelidir. Özellikle fosil yakıtlara bağımlılığımızı durdurmak ve daha temiz enerji kaynakları kullanmak zorundayız (bkz Bölüm 23).

